

ביסוד חיוב נזקי צרורות

ו. רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ב

כל תולדה כאב שלה חוץ מצרורות המנתזין מתחת רגלי הבהמה בשעת הילוכה שאע"פ שתולדת הרגל הן ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל ואם הזיקו ברשות הניזק משלם מן היפה שבנכסיו כרגל שהוא אב אף על פי כן אינו משלם אלא חצי נזק.

ז. מגיד משנה שם

כל תולדה כאב שלה חוץ מצרורות וכו'. דין הצרורות לפטור בר"ה הוא מבואר בכיצד הרגל (דף י"ט) בבעיא דר' ירמיה מר' זירא. ובפ"ק (דף ג') לשלם מן העליה בעי לה רבא בפ"ק ולרב פפא פשיטא ליה. ותשלומי צרורות ח"נ משנה בכיצד הרגל (דף י"ז) דלא כסומכוס:

ח. לחם משנה שם

כתב ה"ה דפסק כרב פפא דפשיטא ליה בעיא דצרורות דגובין מן העליה וכ"כ הרא"ש. ותימה על זה דסוגיא בגמרא פ"ק הכי איתא דאמר התם רב פפא על מתניתין דד' אבות תולדותיהן לאו כיוצא בהן ומהדר בגמרא לאשכוחי אהייא אמר רב פפא הכי ואמרו במסקנא דאתולדה דרגל דהיינו צרורות דאינו משלם כאב נזק שלם אלא חצי נזק והקשו ואמאי קרי ליה תולדה דרגל ותירצו לשלם מן העליה והקשו והא מיבעי בעו ליה לרבא וכו' ותירצו לרב פפא פשיטא ליה והקשו ולרבא דמבעיא ליה אמאי קרי ליה תולדה דרגל לפטרה בר"ה. ומשמע לכאורה דלא בעי בגמרא דליפלוג רבא על רב פפא דאלת"ה מאי פריך אמאי קרי ליה תולדה הא לא קרי ליה הכי אלא רב פפא ונימא דרבא פליג עליה ולא קרי ליה תולדה דרגל אלא ודאי דוחק לומר דפליג רבא על מימרא דרב פפא וכיון שכן לפי המסקנא דקאמר לפוטרו בר"ה נימא נמי דלא פליג רב פפא על רבא ולמה נדחוק עצמנו ונאמר דלר"פ פשיטא ליה בעיא דרבא ופליג עליה כיון דמצינן למימר דכולהו אית להו דקרי ליה תולדה לפוטרו בר"ה וליכא פלוגתא ביניהו וא"כ כבר אמר בגמרא לפוטרו בר"ה הדר ממאי דאמר מעיקרא דלרב פפא פשיטא ליה ואף על גב דלא קאמר אלא בכמה מקומות איכא בגמרא דלא אמר אלא אף על גב דהדר ממאי דקאמר מעיקרא ואפילו אמרת דמה שהכריחן לפרש כן הוא מפני שלא אמר בגמ' אלא דמשמע דלא הדר מ"מ קשה לפי פירוש זה על הגמרא גופה מי דחקו בכך כיון דמצי למימר דליכא בהו פלוגתא כדכתיבנא לאוקמי דהוה פלוגתא וצ"ע:

ט. שיטה מקובצת בבא קמא ג.

לרבא מיבעיא ליה ולרב פפא פשיטא ליה. תמיהא לי כיון דמיבעיא ליה לרבא מי הזיקים לשום מחלוקת בין רב פפא לרבא דהוא רביה לימא דכולי עלמא חצי נזק צרורות תולדה ותולדה דרגל ואמאי קרי ליה תולדה דרגל לפוטרה ברשות הרבים כדרבא. ונראה לי משום דקים להו דמשלם מן העליה ואף על גב דמספקא ליה לרבא ניהא להו לאוקמה הא דרב פפא כהלכתא. הרשב"א ז"ל.

י. שיטה מקובצת שם

ועוד דלפי הגירסא דגריס דממונא הוא קשה קושיא שאין לה תירוץ לרב פפא דלפי אותה גירסא צריך לומר דקרי ליה תולדה דרגל משום דהוי ממונא ולא קנסא והרי רב פפא סבירא ליה לקמן דחצי נזק דקרן תמה ממונא הוא ולא קנסא לפיכך אותה הגירסא אינה כלום. גליון.

א. תלמוד בבלי בבא קמא ג.

וכי קאמר רב פפא - אתולדה דרגל. רגל? הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל! בחצי נזק צרורות, דהלכתא גמירי לה. ואמאי קרי לה תולדה דרגל? לשלם מן העליה. והא מבעיא בעי רבא! דבעי רבא: חצי נזק צרורות, מגופו משלם או מן העליה משלם! לרבא מבעיא ליה, לרב פפא פשיטא ליה. לרבא דמבעיא ליה, אמאי קרי לה תולדה דרגל? לפוטרה ברה"ר.

ב. תלמוד בבלי בבא קמא טו.

תא שמע: זה הכלל, כל המשלם יותר על מה שהזיק - אינו משלם על פי עצמו; מאי לאו הא פחות ממה שהזיק משלם! לא, הא כמה שהזיק משלם. אבל פחות, מאי? הכי נמי דלא משלם, אי הכי, אדתני: זה הכלל, כל המשלם יותר על מה שהזיק - אינו משלם על פי עצמו, ליתני: זה הכלל, כל שאינו משלם כמה שהזיק, דמשמע פחות ומשמע יותר! תיובתא. והלכתא: פלגא נזקא - קנסא. תיובתא והלכתא? אין, טעמא מאי הויה תיובתא? משום דלא קתני כמו שהזיק, לא פסיקא ליה, כיון דאיכא חצי נזק צרורות, דהלכתא גמירא לה דממונא הוא, משום הכי לא קתני.

ג. רא"ש שם

ואסיקנא דכולהו תולדותיהן כיוצא בהן לבר מתולדה דרגל. ומאי ניהו חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא ולא משלם אלא חצי נזק. הא דקאמר הלכתא גמירי לה דממונא הוא להא לא בעי הלכתא דממילא ממונא הוא כיון דתולדה דרגל הוי ועיקר הלכה לחצי נזק גמירי אלא ה"ק דאע"ג דתולדה דרגל הוי וממונא הוי הלכה גמירי לה דלא משלם אלא חצי נזק ואמאי קרי לה תולדה דרגל לשלם מן העליה ולפוטרו ברה"ר. כיון דקאמר גמרא דלרב פפא פשיטא ליה ולרבא מיבעיא ליה עבדינן כרב פפא דפשיטא ליה ועוד דרב פפא בתראה הוא והלכתא כוותיה.

ד. חדושי הרשב"א בבא קמא ג.

והא דאמרינן חצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה לא גמירי לה אלא לחצי נזק בלחוד וכן מצאתי בתוספות, ואינו נ"ל כן דהא אמרינן בשלהי פרקין בפלוגתא דפלגא נזקא קנסא או ממונא והלכתא פלגא נזקא קנסא ואקשינן תיובתא והלכתא ופרקינן אין אמאי קא הויה תיובתא משום דלא קתני הני לא פסיקא ליה כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא היא לא פסיקא ליה, ואפשר דה"ק דהלכתא גמירי לה דאין משלם אלא חצי נזק והוהו על כרחין ממונא הוא דהא מועדת היא מתחלתה לכך, כנ"ל.

ה. שיטה מקובצת שם

וז"ל תוספות שאנץ דהלכתא גמירי לה דממונא הוא. לא גרסינן ברוב ספרים דממונא הוא ולא קאי הלכתא אלא אחצי נזק והיינו לאו כיוצא בהם כרגל דמשלם נזק שלם ולקמן בפרק כיצד אינו בשום ספר. ועוד דקאמר לקמן בפרק כיצד בבעיא דרבא לקרן מדמינן לה או דלמא תולדה דרגל היא משמע דפשיטא ליה שהיא תולדה דרגל. ועוד דאמר לא אשכחן כי אורחיה וכו'. ע"כ.

יא. תלמוד בבלי בבא קמא טו:

אתמר: פלגא נזקא - רב פפא אמר: ממונא, רב הונא בריה דרב יהושע אמר: קנסא. רב פפא אמר ממונא, קסבר: סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימן, ובדין הוא דבעי לשלומי כוליה, ורחמנא הוא דחס עליה דאכתי לא אייעד תוריה; רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא, קסבר: סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ובדין הוא דלא לשלם כלל, ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה.

יב. רש"י כתובות מא:

כיון דאיכא חצי נזק - דמשתלם בנזקי בהמה במהלכת והתיזה צרורות מתחת רגליה והזיקה דתנן בבבא קמא (דף יז) דמשלמת חצי נזק ובההוא חצי נזק קיימא לן בב"ק דהלכתא גמירי לה מסיני שהוא תולדה של רגל ופטורה ברה"ר כי רגל וניזקי רגל לאו קנסא נינהו אלא ממונא שהרי מועדת מתחילתה וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא וכיון דממונא הוא משלם ע"פ עצמו משום הכי לא פסיקא ליה למיתני כל שאינו משלם כמה שהזיק דהא איכא האי.

יג. שיטה מקובצת בבא קמא ג:

וכתבו תלמידי הר"י דכפי גירסא דממונא הפירוש כן דהלכתא גמירי לה דממונא פירוש לדין דאית לן פלגא נזקא קנסא דאי לרב פפא קשה דתפשוט פלגא נזקא קנסא דאי ממונא אמאי הוצרכה ההלכתא לומר דהוי ממונא חצי נזק צרורות. ע"כ.

יד. תלמוד בבלי בבא קמא יז:

תניא אידך: תרנגולין שהיו מהדסין ע"ג עיסה ועל גבי פירות וטינפו או ניקרו - משלם נזק שלם, העלו עפר או צרורות - משלמין חצי נזק; סומכוס אומר: נזק שלם. תניא אידך: תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום, ויצתה רוח מתחת כנפיו ושיברה את הכלים - משלם חצי נזק; סתמא כרבנן. אמר רבא: בשלמא סומכוס, קסבר: כחו כגופו דמי, אלא רבנן, אי כגופו דמי, כוליה נזק בעי לשלם! ואי לאו כגופו דמי, חצי נזק נמי לא לשלם! הדר אמר רבא: לעולם כגופו דמי, וחצי נזק צרורות - הלכתא גמירי לה.

טו. תוספות בבא קמא ג:

לפוטרו ברה"ר - וא"ת אמאי פשיטא ליה טפי מלשלם מן העלייה וי"ל כיון דמן הדין היה משלם נזק שלם ואתי הלכתא דלא משלם אלא חצי נזק אם כן אתי הלכתא להקל ולא להחמיר.

טז. שיטה מקובצת שם

לרבא מיבעיא ליה. משום כיון דאקיל ביה רחמנא שלא לחייבו אלא חצי נזק אף אנו נאמר שלא חייב בו אלא כחצי נזק דעלמא דפי' בו שהוא מגופו. ורב פפא סבר כיון דגמירי דתולדה דרגל היא ואלו מדינא הוי ליה לשלם נזק שלם כרגל דאורחיה אלא דפטריה רחמנא מחצי נזק אם כן מן העלייה משלם והא דאמרינן חצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה לאו גמירי לה אלא לחצי נזק בלחוד. וכן מצאתי בתוספות ואינו נראה לי כן דהא אמרינן בשלהי פרקין בפלוגתא דפלגא נזקא קנסא וממונא והלכתא פלגא נזקא קנסא ואקשינן תיובתא והלכתא ופרקינן אין טעמא מאי וכו'. ואפשר דהכי קאמר דהלכתא גמירי לה דאין משלם אלא חצי נזק וההוא על כרחך ממונא הוא דהא מועדת מתחילתה היא. כן נראה לי. הרשב"א ז"ל.

יז. תלמוד בבלי בבא קמא יט.

בעי רב אשי: יש שנוי לצרורות לרביע נזק, או אין שנוי לצרורות לרביע נזק? תפשוט ליה מדרבא, דבעי רבא: יש העדאה לצרורות, או אין העדאה לצרורות? מכלל דאין שנוי! דלמא רבא אם תמצוי לומר קאמר, אם תמצוי לומר אין שנוי, יש העדאה או אין העדאה? תיקו וכו' רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי: היתה מבעטת והזיקה בביעוטה, או צרורות כאורחיהו - חצי נזק, הא מחמת ביעוט - רביע נזק, ויש שנוי, או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה, או צרורות מחמת ביעוט - חצי נזק, ואין שנוי? תיקו. בעי מיניה רבי אבא בר ממל מרבי אמי, ואמרי לה מרבי חייא בר אבא: היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה אלא אם כן מנתזת, ובעטה והתיזה והזיקה, מהו? כיון דאי אפשר לה אורחיה הוא, או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט קמנתזה צרורות? תיקו.

יח. רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ה - ו

היתה מהלכת ברשות הרבים ובעטה והתיזה צרורות והזיקו ברשות הרבים פטור, ואם תפש הניזק רביע נזק אין מוציאין מידו, שהדבר ספק הוא שמא שינוי הוא ואינו תולדת רגל שהרי בעטה.

השגת הראב"ד היתה מהלכת ברה"ה ובעטה וכו' שהדבר ספק שמא שינוי הוא. א"א זו טעות היא כי בודאי הביעוט שינוי הוא דאי לא שינוי בצרורות לרביע נזק היכי משכחת לה וכו'.

בעטה בארץ ברשות הניזק והתיזה צרורות מחמת הבעטה והזיקו שם חייב לשלם רביע נזק שזה שינוי הוא בהתזת הצרורות, ואם תפש הניזק חצי נזק אין מוציאין מידו, ואפילו היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה שלא תתזו ובעטה והתיזה משלם רביע נזק, ואם תפש הניזק חצי נזק אין מוציאין מידו.

יט. תלמוד בבלי בבא קמא ג.

תולדה דרגל מאי היא? הזיקה בגופה דרך הילוכה, בשערה דרך הילוכה, בשליף שעליה, בפרומביא שבפיה, בזוג שבצוארה. מאי שנא רגל? דהזיקו מצוי וממונך ושמירתו עליך, הני נמי הזיקן מצוי וממונך ושמירתן עליך!

כ. תוספות שם

אמאי קרי לה תולדה דרגל - אף על גב דדמי לרגל כיון שדינה חלוק היה לו לקרות לה שם בפני עצמה.

כא. רש"י בבא קמא יח:

דדחיק לה עלמא - שעומדת במקום צר ואין לה מקום לזוז משם ובשלא להנאתה עסקינן כגון במשלשלת דאי להנאתה תולדה דשן היא ונראה בעיני דכל גללים להנאתה הוא ואפ"ה לאו תולדה דשן נינהו דשן הזיקא דגופה הוא והני צרורות נינהו והא דאמרינן בפ"ק (דף ג) טנפה פירות להנאתה הוי תולדה דשן היינו כגון שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים שקורים בולטר וכן עיקר.

כב. תלמוד בבלי בבא קמא מד.

מתני'. שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם, נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, לכנעני והרג בן ישראל, לנפלים והרג בן קיימא - פטור. גמ'. אמר שמואל: פטור ממיתה וחייב בכופר, ורב אמר: פטור מזה ומזה. ואמאי? הא תם הוא! כדאמר רב: במועד ליפול על בני אדם בבורות, הכא נמי במועד להתחכך על בני אדם בכתלים. אי הכי, בר קטלא הוא! בשלמא התם דחזא ירוקא ונפל, אלא הכא מאי איכא למימר? הכא נמי במתחכך בכותל להנאתו. ומנא ידעינן? דבתר דנפל קא מתחכך ביה.

כג. רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק י הלכה י

היה מועד לנפול על בני אדם בבורות וראה ירק בבור ונפל לבור בשביל הירק והיה שם אדם ומת, או שהיה מועד להתחכך בכתלים ומפילן על בני אדם ונתחכך בכותל להנאתו ונפל על האדם ומת מחמת חכוכו, השור פטור ממיתה לפי שלא נתכוון להמית והבעלים חייבין בכופר שהרי זה מועד ליפול על בני אדם בבורות או להפיל עליהן הכתלים, והיאך יודע שלהנאתו נתחכך בשנתחכך אף לאחר שהפיל והמית.

כד. לחם משנה שם

ונתחכך בכותל להנאתו ונפל על האדם ומת מחמת חכוכו וכו'. בפרק שור שנגח ד' וה' הקשו ואכתי צרורות ניהו ופירש רש"י ז"ל ואין כופר כתוב אלא בנגיחה דהוי גופו ממש ותירצו דקא אזיל מיניה ומיניה ופי' רש"י ז"ל מיניה ומיניה ע"י דחיפתו וגלגולו כל שעה עד שמפילו לתוכו כ"כ. וקשה על רבינו ז"ל למה לא הזכיר מזה כלל ואי כללו במ"ש מחמת חכוכו הרבה סתם הדברים יותר מדאי:

כה. תלמוד בבלי בבא קמא יח:

אלא הא דבעי רבא: יש העדאה לצרורות, או אין העדאה לצרורות? אי לרבנן, אין העדאה לצרורות! אי לרבי אלעזר, יש העדאה לצרורות! אמר לך רבא: כי מיבעיא לי לדידי - אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס, אבל הכא בין לרבנן בין לרבי אלעזר כסומכוס סבירא להו, דאמר: צרורות - נזק שלם משלם וכו'.

כו. רש"י שם

לישנא אחרינא אלא בדאייעד בצרורות כי אורחיהו תלתא זימני ובהא פליגי רבי אלעזר סבר יש העדאה לצרורות כשאר חצי נזקין שבאין על ידי העדאה לכלל נ"ש האי נמי שתחילתו ח"נ כי אייעד תלתא זימני משלם נזק שלם ומגופו אצד תמות כך שמעתי ועיקר אבל קשה לי כיון דמעיקרא הוי אורחיה ואפי' הכי ח"נ משלם מה לי חד זימנא מה לי מאה זימני.

כז. תלמוד בבלי בבא קמא מא:

ת"ר: ובעל השור נקי - רבי אליעזר אומר: נקי מחצי כופר; אמר לו ר' עקיבא: והלא הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו, הביאהו לבית דין וישלם לך! אמר לו רבי אליעזר: כך אני בעיניך, שדיני בזה שחייב מיתה? אין דיני אלא כשהמית את האדם על פי עד אחד או על פי בעלים. על פי בעלים, מודה בקנס הוא! קסבר: כופרא כפרה.

כח. תלמוד ירושלמי בבא קמא פרק ב הלכה א

רבי לעזר אומר כל דבר שהוא חוץ לגופה לא חלקו בו חכמים בין ברה"י בין ברה"ל לחצי כופר.

כט. פני משה שם

כל דבר שהוא חוץ לגופה. כצורות שהן היזק שבא מחוץ לגופה: **לא חילקו וכו'.** ר' לעזר פליג אהני אמוראי דלעיל וס"ל דצורות לא הוי תולדה דרגל לענין לפוטרה ברה"ל אלא לענין לשלם מן העליה: **לחצי כופר.** כלומר דמשלם ג"כ חצי כופר בכ"מ כמו דמשלם חצי נזק בכ"מ וכמ"ד דתם משלם חצי כופר וצורות הואיל והלכתא גמירא לה דחצי נזק הוא דמשלם כמו כן משלם חצי כופר אם המיתה אדם:

ל. תלמוד בבלי בבא קמא מד:

והנזקין שלא בכוונה - ר' יהודה מחייב, ור' שמעון פוטר. מאי טעמא דרבי יהודה? יליף מכופרו, מה כופרו שלא בכוונה חייב, אף הנזקין נמי שלא בכוונה חייב; ורבי שמעון יליף מקטליה דשור, מה קטליה שלא בכוונה פטור, אף נזקין שלא בכוונה פטור. ור' יהודה נמי נילף מקטליה! דנין תשלומין מתשלומין, ואין דנין תשלומין ממיתה. ור' שמעון נמי נילף מכופרו! דנין חיוביה דשור מחיוביה דשור, לאפוקי כופר דחיוביה דבעלים הוא.